

Warszawa, 31 marca 2019

Prof. dr hab. Grzegorz Sędek
Wydział Psychologii
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Ewy Domaradzkiej – Woropińskiej p.t. „Typy lęku i depresji: różnice i podobieństwa w funkcjonowaniu poznawczym i afektywnym”

Celem rozprawy doktorskiej mgr Ewy Domaradzkiej – Woropińskiej było testowanie szeregu implikacji interesującej koncepcji teoretycznej, w której lęk i depresja nie są traktowane jako stosunkowo jednorodne zjawiska, ale jako wielowymiarowe typy osobowości (Fajkowska, 2013, 2015). W szczególności przedmiotem projektu doktorskiego była identyfikacja różnic i podobieństw w zakresie typów lęku (pobudzeniowy i poznawczy) oraz typów depresji (walencyjna i anhedoniczna). Takie ujęcie teoretyczne pozwala dobrze wyjaśnić duże niespójności w literaturze i wskazać, które podtypy depresji lęku mogą być szczególnie do siebie podobne (jak np. reaktywna depresja walencyjna i reaktywny lęk pobudzeniowy).

Rozprawę doktorską tworzy cykl pięciu publikacji, w których testowano przewidywania, że struktura i funkcja poszczególnych typów lęku i depresji będzie wiązała się z podobieństwami i różnicami w strukturze afektu, poznawczych strategiach regulacji emocji oraz w funkcjonowaniu uwagi. Na podkreślenie zasługuje wysoka jakość tych publikacji. Cztery z nich są to publikacje ze znacznymi współczynnikami wpływu: jeden artykuł w *Cognition and Emotion* (IF = 2,563; 35 pkt MNiSW), dwa artykuły we *Frontiers in Psychology* (IF = 2,089; 35 pkt MNiSW) oraz jeden artykuł w *Journal of Individual Differences* (IF = 1,283, 20 pkt MNiSW). W przypadku dwóch artykułów doktorantka jest pierwszym autorem, zaś w przypadku pozostałych artykułów doktorantka jest drugim autorem. Piąta publikacja to autorski artykuł w *Polish Psychological Bulletin* (główne anglojęzyczne pismo psychologii

naukowej wydawane w Polsce), który dobrze podsumowuje dorobek programu doktorskiego.

Jest rzeczą oczywistą, że opublikowane artykuły z tak wysokimi współczynnikami wpływu przeszły wnikliwy proces recenzowania i przez to zarówno wprowadzenia teoretyczne, główne przewidywania, opis metodologii badań, analizy statystyczne oraz ich interpretacja, dyskusja wyników, a także wskazanie ograniczeń poszczególnych badań spełniają w pełni odpowiednio wysokie standardy publikacji w czołowych pismach międzynarodowych.

Skonstruowany w programie doktorskim kwestionariusz lęku i depresji ma dobre właściwości psychometryczne i pozwolił na bardziej trafne i precyzyjne uchwycenie różnic i podobieństw między różnymi typami depresji i lęku. W szczególności, udało się potwierdzić przewidywania, że możliwość grupowania typów depresji i lęku ze względu na ich funkcje pozwoli zidentyfikować spójne wzorce wyników dotyczące podobieństwa między typami o tej samej funkcji i różnice w przypadku typów o odmiennych funkcjach.

Mam pewne wątpliwości, co do zaproponowanej metodologii statystycznej, dotyczącej testowania modelu teoretycznego. Nie jest to merytoryczna krytyka zaproponowanego podejścia, raczej polemika i zachęta do dyskusji, na temat tego czy zaproponowane ujęcie nie mogłoby być lepiej zintegrowane w postaci ujęcia opartego na zmiennych latentnych (ang. *latent-variable approach*). W takim ujęciu depresję i lęk można byłoby określić jako zmienne latentne, definiowane przez odpowiednie typy (zaproponowane w modelu teoretycznym). Można byłoby wtedy określić jaka jest siła zależności między depresją i lękiem jako zmiennymi latentnymi (por. jako ilustrację tego podejścia artykuł Engle'a i in. 1999, Figure 1 w odniesieniu do zmiennych latentnych pamięci

krótkotrwałej pamięci roboczej). Następnie można byłoby określić, jaka jest rola zmiennych latentnych depresji, lęku oraz ich wspólnej wariancji (por. Engle i in. 1999, Figure 3 i 4, gdzie określono rolę pamięci krótkotrwałej, pamięci roboczej o wspólnej wariancji jako predyktorów inteligencji płynnej) jeśli chodzi o przewidywanie struktury afektu, poznawczych strategii regulacji emocji oraz funkcjonowania uwagi.

Mam wrażenie, że zaproponowane wyżej ujęcie pozwoliłoby na lepszą integrację wyników niż zaproponowany statystyczny model korelacyjno-regresyjny, gdzie w sposób analityczny, ale jednak relatywnie niepowiązany przeanalizowano zależności pomiędzy poszczególnymi typami lęku i depresji a konstruktami dotyczącymi afektu, poznawczych strategii regulacji emocji i funkcjonowania uwagi.

Druga moja uwaga polemiczna dotyczy badania nad uwagowym przetwarzaniem emocjonalnego materiału w lęku i depresji. Według mnie badania nad zniekształconym uwagowym i pamięciowym przetwarzaniem materiału afektywnego w lęku i w depresji służą przede wszystkim identyfikacji nefunkcjonalnych, automatycznych sposobów reagowania. Kluczowe jest tu odniesienie do kwestii pogorszonego hamowania w lęku (automatyczne martwienie się lub pobudzenie lękowe) oraz w depresji (automatyczne depresyjne ruminacje). Warto zwrócić uwagę, że zastosowane badanie uwagowe nie odnosiło się do automatycznych form reagowania na bodziec lękowy lub depresyjny (jak to jest np. w popularnych metodach emocjonalnego testu Stroopa czy testu kropki), lecz dotyczyło wyszukiwania odpowiednich treści emocjonalnych.

Według mnie testy uwagowe lub pamięciowe powinny bardziej wprost (niż te zastosowane w badaniu) odnosić się do zaburzeń procesów hamowania w depresji lub lęku. Warto zwrócić uwagę, że zaburzenia procesów hamowania mogą odnosić się do trzech

aspektów, odnosząc to do lęku, ale podobnie można i odnieść to do depresji: (a) osoba lękowa może nie potrafić *zapobiec* (np. zapobiec martwieniu się) pojawianiu się negatywnych myśli lub wyobrażeń; (b) osoba lękowa może nie potrafić *usunąć* negatywnych myśli lub wyobrażeń jeśli już się pojawią (c) osoba nie potrafi *powstrzymać* tego, by narzucające się automatycznie reakcje (np. pobudzenie lękowe, martwienie się) kontrolowały myślenie i działania.

Innymi słowy, aby móc sposób bardziej zintegrowany badać wpływ lęku i depresji na funkcjonowanie uwagowe (i być może pamięciowe) warto byłoby skonstruować baterię testów poznawczych, które odnoszą się zarówno do zapobiegania pojawianiu się niechcianych (automatycznych) reakcji, jak również ich usuwania i powstrzymywania.

Pomimo pewnych polemicznych uwag, moja ogólna ocena rozprawy doktorskiej jest zdecydowanie pozytywna. Wyniki uzyskane w programie doktorskim są znaczącym i oryginalnym wkładem w problematykę psychologii emocji i zaburzeń emocjonalnych. W konkluzji z pełnym przekonaniem stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Ewy Domaradzkiej – Woropińskiej spełnia wszystkie warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki.

Referencja cytowana w recenzji:

Engle, R. W., Tuholski, S. W., Laughlin, J. E., & Conway, A. R. A. (1999). Working memory, short-term memory, and general fluid intelligence: A latent-variable approach. *Journal of Experimental Psychology: General*, 128(3), 309–331.
<https://doi.org/10.1037/0096-3445.128.3.309>